

nr. 5. 11. 2018 r.

Gdańsk, 10.10.2018r.

dr hab. Grzegorz Wierczyński, prof. nadzwyczajny,
Kierownik Zakładu Informatyki Prawniczej
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Gdański

1. Makina
2. Kopia dla
3. Wydział Prawa i Administracji
4. Promotor

**Ponowna recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Łukasza Górskiego
na temat „Automatyczne przetwarzanie wiedzy prawniczej.
Studium przypadku”**

Prof. dr hab. Grzegorz Wierczyński
06.11.2018

W wykonaniu uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 6 marca 2018 r., oraz po ponownym zapoznaniu się z poprawioną wersją rozprawy (zob. uwagi w mojej pierwszej recenzji z 17.04.2018r.), niniejszym przedkładam drugą recenzję rozprawy doktorskiej mgr. Łukasza Górskiego na temat „Automatyczne przetwarzanie wiedzy prawniczej. Studium przypadku”, której promotorem jest dr hab. Jacek Janowski, profesor Politechniki Warszawskiej.

Ponieważ przewód doktorski został wszczęty na zasadach obowiązujących przed 1 października 2011 r., niniejsza recenzja została sporządzona na podstawie ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki w brzmieniu obowiązującym przed 1 października 2011 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 stycznia 2004 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. Nr 15, poz. 128 ze zm.).

W poniższej recenzji poddano ocenie następujące aspekty przedłożonej rozprawy:

- 1) wybór tematyki badawczej,
- 2) sformułowanie problemu badawczego i tezy badawcze stawiane w rozprawie,

- 3) deklarowane oraz wykorzystane metody badawcze,
- 4) wykorzystane materiały źródłowe,
- 5) struktura rozprawy prezentującej uzyskane wyniki badań,
- 6) zawartość merytoryczna ww. rozprawy,
- 7) redakcyjna poprawność ww. rozprawy.

Wybór tematyki badawczej

W pierwszej recenzji wybór tematyki badawczej ocenilem aprobowująco, i ocenę tę podtrzymuję.

Sformułowanie problemu badawczego i tezy badawcze stawiane w rozprawie

W pierwotnej wersji rozprawy Autor zdefiniował aż trzy cele, które zamierzał w niej osiągnąć:

1. „zbadanie perspektyw automatyzacji rozstrzygania w prawie poprzez implementację części funkcjonalności systemu komputerowego służącego temu celowi; funkcjonalności te koncentrują się na metodach pozyskiwania wiedzy prawniczej,
2. prezentacja kierunków badawczych podejmowanych w ramach nurtu *AI&Law* i jego metodologicznych związków z naukami prawnymi,
3. opis zachodzących lub postulowanych procesów konwergencji prawa i technologii i ich interpretacja w duchu badań socjologicznych (*STS*) w zakresie koniecznym do przedstawienia wyników prac nad automatyzacją przetwarzania wiedzy prawniczej.”

W recenzji zwróciłem uwagę, że są to trzy różne problemy, a dwa z nich (pierwszy i trzeci) mogłyby stanowić samodzielny przedmiot rozprawy doktorskiej w rozumieniu art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Drugi cel nie stanowi problemu naukowego, lecz

wprowadzenie do badań. Autor rozprawy uwzględnił tę moją uwagę i zrezygnował z tak wskazanego drugiego celu. Zdecydował się natomiast na pozostawienie w rozprawie zarówno rozważań dotyczących celu pierwszego jak i trzeciego (obecnie – drugiego).

Tak sformułowanym celom odpowiadają dwie tezy badawcze stawiane przez Autora. Pierwszemu celowi Autor przyporządkował tezę, zgodnie z którą „system komputerowy służący do pełnej lub częściowej automatyzacji rozstrzygania, na obecnym etapie rozwoju technologii, może być wykorzystany do analizowania prostych przypadków (określonych przez stany faktyczne i prawne) występujących w praktyce prawniczej”. Zgodnie z tezą nr 2 „determinizm technologiczny nie wyjaśnia dobrze związków między technologią a porządkiem społecznym; związki pomiędzy technologią i prawem mają złożony, wieloaspektowy charakter, wykraczający poza przyczynowość technologii”. Teza główna odnosi się do pierwszego z przyjętych przez Autora celów badawczych, zaś druga teza odnosi się drugiego celu pracy.

Zarówno w opisie problemów badawczych jak i w określeniu tez stawianych przez Autora można więc zauważyć dwa, niezbyt ściśle ze sobą powiązane obszary. Pierwszy problem badawczy (i odpowiadająca mu teza główna) należy do sfery zainteresowań teorii prawa, natomiast drugi (wraz z drugą tezą) pasowałby raczej do rozważań filozoficzno-prawnych. Dołożenie tego drugiego problemu było niepotrzebne i sprawiło (nawet przy uwzględnieniu, że Autor zrezygnował z jednego z celów i z jednej z tez pomocniczych), że zarówno problem badawczy jak i odpowiadające mu tezy badawcze zostały sformułowane zbyt szeroko. W istocie jednak Autor potraktował to drugie zagadnienie i odpowiadającą mu tezę jako wstęp do rozwiązania pierwszego zagadnienia. Dlatego nie deprecjonuje to jego pracy. Oznacza jedynie, że „problemem naukowym”, którego rozprawa jest „oryginalnym rozwiązaniem” w myśl art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, jest pierwsze zagadnienie i odpowiadająca mu teza.

Deklarowane oraz wykorzystane metody badawcze

Autor rozprawy poświęcił sporo uwagi (w postaci całego rozdziału) kwestiom metodologicznym. Zdaje sobie bowiem sprawę, że jego rozprawa ma charakter interdyscyplinarny, łączący w sobie aspekty badane przez nauki informatyczne i nauki prawne. Dzięki licznym odwołaniom do literatury przedmiotu przekonująco wykazał, że takie interdyscyplinarne podejście jest zgodne ze zgłaszanymi w polskiej teorii prawa postulatami integracji zewnątrznej nauk prawnych. Trafnie też wpisuje swoje badania w ogłoszony na łamach „Science” program badawczy *computational social science* i *computational legal studies*.

Można więc przyjąć, że Autor rozprawy stosunkowo dobrze rozpoznał zagadnienie metod nauk prawnych i wykazał, że jego praca mieści się w tym kanonie. Jeśli jednak chodzi o praktyczne wykorzystanie tych metod, to jak będzie o tym mowa poniżej, w pracy jest tylko jeden rozdział poświęcony uzyskanym wynikom i dlatego stosunkowo trudno ocenić, na ile Autor wykazał się nie tylko znajomością metod typowych dla *computational legal studies*, ale również umiejętnością wykorzystania tych metod w praktyce.

Wykorzystane materiały źródłowe

Recenzowana rozprawa została oparta o bardzo obszernie zgromadzone materiały źródłowe. W szczególności dotyczy to literatury cytowanej w pracy.

W pierwszej wersji Autor wyodrębnił w bibliografii strony internetowe, co było nieporozumieniem (bo kryterium wyodrębniania grup w bibliografii był rodzaj dokumentu, a nie jego miejsce publikacji). Błąd ten został naprawiony w drugiej wersji rozprawy. Drugim zarzutem było to, że Autor nadużywał formuły cytatu pośredniego. Ta kwestia również została poprawiona w obecnej wersji.

Struktura rozprawy

Praca jest podzielona na 6 rozdziałów. Pierwszy ma charakter metodologiczny (dotyczy stosowanej w pracy terminologii oraz metodologii badań). Następne dwa rozdziały dotyczą oceny wpływu technologii na prawo i społeczeństwo, a więc odnoszą się do drugiego problemu badawczego i drugiej tezy pomocniczej rozprawy. Rozdział czwarty zawiera zarys badań *AI&Law*. Piąty rozdział prezentuje przebieg badań w projekcie KR4IPLaw, a w ostatnim Autor zaprezentował swoje przemyślenia na temat perspektyw zastosowania uzyskanych wyników. Struktura ta potwierdza wcześniejszą ocenę, że praca dotyczy dwóch, w dużej mierze niezależnych od siebie, problemów badawczych. Kluczowy element rozprawy stanowi tylko jeden rozdział i jest to najdłuższy rozdział w pracy (liczy 125 stron). W porównaniu z poprzednią wersją rozdział ten został znacznie rozbudowany, dzięki czemu praca uzyskała właściwe proporcje.

Zawartość merytoryczna rozprawy

Pierwszy rozdział pracy jest poświęcony zagadnicziom terminologicznym oraz metodologicznym. W pierwszej części Autor wyjaśnia, w jakim znaczeniu używa w pracy takich pojęć jak system, system komputerowy, wiedza, przetwarzanie wiedzy i automatyzacja. W drugiej części Autor deklaruje, jakimi metodami prowadził swoje badania (zob. uwagi powyżej).

Rozdział drugi dotyczy wpływu technologii informacyjnej na społeczeństwo, zaś rozdział trzeci – wpływu tej technologii na prawo. Jak już była o tym mowa, uwagi te odnoszą się do drugiego problemu badawczego i drugiej tezy pomocniczej rozprawy, które zostały potraktowane jako wstęp do głównej części. Autor zreferował w tych rozdziałach przebieg dyskusji na wskazane tematy. Charakterystyczne jest przy tym to, że cytuje on w tych rozdziałach głównie prace o charakterze publicystycznym, programowym bądź podręcznikowym. Nie jest to więc dyskusja składająca się z kolejnych odkryć naukowych. Znalazło to swoje odzwierciedlenie we wnioskach, do których doszedł Autor. Wnioski te nie mają charakteru naukowego, nie dostarczają nowej wiedzy.

W rozdziale czwartym Autor przedstawił zarys historii badań nad sztuczną inteligencją. Rozdział ten pełni rolę wprowadzającą do sprawozdania z badań, w których wziął udział Autor rozprawy. Autor wykazuje w nim znajomość podstawowej literatury naukowej (a jest to literatura niemal wyłącznie zagraniczna). W obecnej wersji rozprawy Autor uwzględnił najnowszą książkę K.D. Ashleya zatytułowaną „*Artificial intelligence and legal analytics*”, co pozwoliło na pewne uporządkowanie materiału.

Zasadniczą częścią rozprawy jest rozdział 5 zatytułowany po prostu „KR4IPLaw”. Rozdział ten stanowi swego rodzaju „rozprawę w rozprawie”, on również rozpoczyna się bowiem od założeń badawczych oraz rozbudowanego punktu, w którym Autor uzasadnia konieczność współpracy pomiędzy prawnikiem a informatykiem (s. 208-212). Lekturę tego rozdziału bardzo utrudnia to, że Autor, zamiast skupić się na opisie projektu KR4IPLaw, co chwilę wraca do kwestii ogólnych (jak np. problem wieloznaczności języka). W kolejnych częściach omawianego rozdziału KR4IPLaw pojawia się raz na kilka stron, jako jeden z przykładów jakiegoś ogólnego zagadnienia. Dopiero od punktu 5.3 zaczynają się bardziej szczegółowe uwagi na temat projektu KR4IPLaw, ale również tam Autor co chwilę „ucicka” od raportowania projektu w kierunku innych projektów, albo na poziom ogólnikowych uwag w literaturze. Od punktu 5.6 zaczyna się sprawozdanie z tej części projektu, w której Autor brał udział. Wynika z niego, że Autor został zaangażowany do przeprowadzenia ewaluacji poprawności ontologii opracowanej przez głównych badaczy. Sprawozdanie z przeprowadzonych prac zostało przedstawione w punkcie 5.6 na stronach 304-310 rozprawy. W świetle uwag przedstawionych w tej części niejasna pozostaje rola Autora pracy w omawianej części projektu. Autor pisze m.in., że jednym z jego zadań było „przeprowadzenie formalnych zapytań ontologii o zapisane w niej koncepcje prawne i relacje między nimi”. O drugim zadaniu pisze natomiast, że „zrobił to Ł. Górski we współpracy z S. Ramakrishną”. Wydaje się więc, że tylko pierwsze z tych zadań było indywidualnym wkładem Autora w omawiany projekt.

Punkt 5.7 również stanowi sprawozdanie z badań, ale dotyczących automatyzacji wyszukiwania orzeczeń sądowych. Zawiera on ciekawe spostrzeżenia wyjściowe, ale rozwiązania, które zostały zaproponowane są banalne. Zdefiniowanie 5 przepisów prawa i

zidentyfikowanie powołań tych przepisów jako sposób na wyszukanie orzeczeń relewantnych dla sprawy, nie jest szczególnie odkrywcze i nie wnosi niczego istotnego do historii badań nad zastosowaniem sztucznej inteligencji do wyszukiwania orzeczeń sądowych. W dodatku z tekstu wynika, że Autor rozprawy nie był jedynym autorem omawianej części badań. Uniemożliwia to stwierdzenie, że praca Autora była samodzielną i wyodrębnioną częścią pracy zbiorowej, oraz, że „wykazuje ona indywidualny wkład kandydata przy opracowywaniu koncepcji, wykonywaniu części eksperymentalnej, opracowaniu i interpretacji wyników tej pracy” (art. 13 ust. 4 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki).

Ostatni rozdział rozprawy poświęcony został „perspektywom zastosowania proponowanych rozwiązań”. Niestety w bardzo niewielkim stopniu opiera się on na wnioskach płynących z badań opisanych w rozdziale 5, w przeważającej mierze zawiera ogólne rozważania nad automatyzacją procesów stosowania prawa. Nie stanowi on rozwiązania problemu naukowego.

Redakcyjna poprawność rozprawy

W obecnej wersji w rozprawie poprawiono wiele wcześniejszych błędów językowych i składniowych.

Konkluzje

Zbyt szeroko ujęty problem badawczy był zapewne główną przyczyną tego, że zaprezentowana rozprawa zawiera bardzo powierzchowne rozważania.

Niejasna jest kwestia tego, za jaką część opisywanych badań empirycznych odpowiadał bezpośrednio Autor rozprawy. Przyznaje on, że badania empiryczne prowadził wraz z S. Ramakrishną i A. Paschkem, ale nie wyjaśnia dokładnie swojej roli w tym projekcie. Ocenę, czy i na ile rozprawa stanowi „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego” dodatkowo utrudnia to, że część wyników badań tego zespołu została już opublikowana

(w rozprawie Autor przyznaje to zarówno we wstępie jak i w poszczególnych przypisach do tekstu głównego). Nie ma bowiem wątpliwości, że „oryginalne rozwiązanie”, o którym mówi art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki musi być samodzielnym rozwiązaniem Autora danej rozprawy. Podkreśla to ustęp trzeci powołanego przepisu, w którym ustawodawca stanowi, że „rozprawę doktorską może także stanowić samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej, jeżeli wykazuje ona indywidualny wkład kandydata”.

Podstawowym błędem w założeniach pracy było przyjęcie, że zarówno jej cel jak i główna teza dotyczyć będą kwestii, których dotyczył cały projekt KR4IPLaw. Zarówno bowiem „zbadanie perspektyw automatyzacji rozstrzygania w prawie poprzez implementację części funkcjonalności systemu komputerowego służącego temu celowi; funkcjonalności te koncentrują się na metodach pozyskiwania wiedzy prawniczej” jak i teza, że „system komputerowy służący do pełnej lub częściowej automatyzacji rozstrzygania, na obecnym etapie rozwoju technologii, może być wykorzystany do analizowania prostych przypadków (określonych przez stany faktyczne i prawne) występujących w praktyce prawniczej”, dotyczą całego projektu, a nie jedynie tego wycinka, za który w tym projekcie odpowiadał Autor recenzowanej rozprawy. W sytuacji, w której Autor był jedynie jednym z uczestników tego projektu (w dodatku nie pełniącym w tym projekcie funkcji kierowniczej), przyjęcie, że rozprawa doktorska ma takie same cele i tezy, jak cały projekt, stawiało przed Autorem tej rozprawy zadanie niemożliwe do wykonania. Żeby odpowiedzieć na stawiany sobie cel oraz poprawnie zweryfikować stawianą tezę, musiałby on sobie przypisać wyniki całego projektu KR4IPLaw, co byłoby oczywiście zachowaniem naruszającym zasady etyki akademickiej. Dobrze świadczy o Autorze to, że nie próbował tego zrobić.

W świetle przeprowadzonej analizy, za samodzielną i wyodrębnioną częścią pracy zbiorowej, którą można przypisać wyłącznie Autorowi, uznają jedynie „przeprowadzenie formalnych zapytań ontologii o zapisane w niej koncepcje prawne i relacje między nimi”. W porównaniu z szeroko zakreślonym programem badawczym, jest to stosunkowo wąskie zagadnienie, w dodatku bardziej o charakterze technicznym, niż naukowym.

UNIWERSYTET GDAŃSKI

Jedynie w minimalnym stopniu spełnione są więc przesłanki, o których mowa w art. 13 ust. 4 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.

dr hab. Grzegorz Wierzyński, prof. UG